

Olga Kacprowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2842-6279>

Recenzja: Anna Sarbiewska. (2025). *Uczeń i nauczyciel w duecie. Partycypacyjna kultura kształcenia w praktyce szkolnej*. Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 257.

Kontakt:	Olga Kacprowska o.kacprowska@doktorant.uksw.edu.pl
Jak cytować:	Kacprowska, O. (2026). Recenzja: Anna Sarbiewska. (2025). <i>Uczeń i nauczyciel w duecie. Partycypacyjna kultura kształcenia w praktyce szkolnej</i> . Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 257. <i>Forum Oświatowe</i> , 39(1), 269–273. https://doi.org/10.34862/fo.2026.1.15
How to cite:	Kacprowska, O. (2026). Recenzja: Anna Sarbiewska. (2025). <i>Uczeń i nauczyciel w duecie. Partycypacyjna kultura kształcenia w praktyce szkolnej</i> . Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 257. <i>Forum Oświatowe</i> , 39(1), 269–273. https://doi.org/10.34862/fo.2026.1.15

Książka Anny Sarbiewskiej *Uczeń i nauczyciel w duecie. Partycypacyjna kultura kształcenia w praktyce szkolnej* ukazała się w 2025 roku nakładem wydawnictwa Adam Marszałek. Autorka jest nauczycielką języka angielskiego oraz badaczką edukacji, od lat zaangażowaną w refleksję nad praktyką szkolną i jej teoretycznymi uwarunkowaniami. W swojej pracy łączy doświadczenie dydaktyczne z podejściem badawczym charakterystycznym dla nurtu badań nauczycielskich (*teacher research*), co nadaje publikacji wyraźnie praktyczno-analityczny charakter.

Publikacja Anny Sarbiewskiej stanowi interesującą próbę krytycznego namysłu nad dominującymi modelami pracy dydaktycznej w polskiej szkole. Autorka, odwołując się zarówno do zaplecza teoretycznego, jak i do własnego wieloletniego doświadczenia nauczycielskiego, proponuje koncepcję kształcenia opartą na partnerskiej relacji ucznia i nauczyciela. Książka wpisuje się tym samym w nurt refleksji nad podmiotowością ucznia oraz rolą nauczyciela jako towarzysza procesu uczenia się, a nie wyłącznie transmitera wiedzy. To publikacja unikatowa, ponieważ, mimo że jest to opracowanie naukowe, adresatami poza środowiskiem akademickim są nauczyciele i uczniowie.

Podstawą rozważań teoretycznych Sarbiewskiej jest metafora duetu instrumentalistów, w którym nauczyciel i uczeń realizują odmienne, lecz komplementarne role. Nauczanie i uczenie się zostają tu przedstawione jako dwie odrębne „melodie”, które dopiero we wzajemnym dialogu tworzą spójną całość procesu kształcenia. Centralnym pojęciem staje się (samo)kształcenie rozumiane jako autonomiczna aktywność ucznia, sprzężona z działaniami nauczyciela na zasadzie partnerstwa, a nie prostej reakcji na polecenia. Autorka wyraźnie kontrastuje ten model z tradycyjnym, linearnym ujęciem edukacji, w którym nauczyciel pełni rolę „rzemieślnika” formującego pasywnego ucznia poprzez przekaz gotowych treści. W proponowanym modelu partycypacyjnym nauczyciel wspiera ucznia w konstruowaniu wiedzy, a sam uczeń stopniowo staje się „własnym nauczycielem” dzięki refleksji nad własnym procesem uczenia się.

Istotnym walorem publikacji są jej solidne podstawy metodologiczne. Sarbiewska konsekwentnie promuje ideę nauczyciela-badacza, który poddaje własną praktykę dydaktyczną systematycznej analizie naukowej. W książce zaprezen-

towano studium przypadku przeprowadzone w szkole średniej w roku szkolnym 2019/2020, obejmujące 171 uczniów. Badani zostali podzieleni na grupy zaangażowane, pracujące zgodnie z modelem partycypacyjnym, oraz grupy porównawcze funkcjonujące w tradycyjnym systemie nauczania. Na uwagę zasługuje rzetelność badawcza autorki, przejawiająca się w zastosowaniu triangulacji metod. Wykorzystano m.in. sondaże diagnostyczne, testy kompetencji, obserwacje oraz analizę dokumentów osobistych uczniów, w tym portfolio refleksyjne, co pozwoliło na wielostronne ujęcie badanego zjawiska.

Trzecia część książki, poświęcona analizie wyników badań, stanowi kluczowy fragment publikacji. Autorka przedstawia w niej empiryczne konsekwencje wprowadzenia partycypacyjnej kultury kształcenia. Z perspektywy recenzenckiej szczególnie istotny jest zaobserwowany wzrost poczucia sprawstwa i odpowiedzialności uczniów z grup zaangażowanych, którzy częściej samodzielnie planowali proces uczenia się oraz rzetelniej dokonywali samooceny. Zmianie uległo również podejście do błędów – w modelu partycypacyjnym przestają one pełnić funkcję sankcji, a stają się naturalnym elementem procesu uczenia się i punktem wyjścia do korekty działań edukacyjnych. Autorka wskazuje także, że dobre oceny i wysokie wyniki egzaminów maturalnych pojawiają się jako swoisty „produkt uboczny” partycypacji. Grupy zaangażowane osiągały wyniki porównywalne, a niekiedy lepsze niż uczniowie o wyższym statusie początkowym, funkcjonujący w tradycyjnym modelu nauczania.

Ważnym uzupełnieniem rozważań teoretyczno-empirycznych są praktyczne wskazówki skierowane do nauczycieli. Sarbiewska zwraca uwagę na znaczenie jasności przekazu dydaktycznego, w tym stosowania analogii i przykładów osadzonych w doświadczeniach uczniów. Postuluje rezygnację z obowiązkowych prac domowych na rzecz bazy zadań dla chętnych, wyposażonej w klucze odpowiedzi, co sprzyja samodzielnej kontroli postępów. Istotnym elementem proponowanego podejścia jest promowanie samooceny poprzez umożliwienie uczniom samodzielnego sprawdzania wiedzy i uzasadniania wystawianych sobie ocen. Autorka akcentuje także konieczność budowania poczucia sprawstwa oraz doceniania wysiłku ucznia, stawiając nakład pracy ponad formalny wynik ocenowy.

Struktura książki jest przejrzysta i logicznie podporządkowana głównemu celowi publikacji, jakim jest przedstawienie oraz empiryczna weryfikacja partycypacyjnej kultury kształcenia w praktyce szkolnej. Monografia składa się z trzech zasadniczych części, poprzedzonych wprowadzeniem teoretycznym i zwięzłym rozdziałem o charakterze aplikacyjnym.

Część pierwsza, zatytułowana „Uczeń i nauczyciel na lekcji – solo czy w duecie?”, pełni funkcję teoretycznego fundamentu dalszych rozważań. Autorka precyzuje w niej kluczową terminologię, w tym pojęcia „kształcenia”, „partycypacji” oraz „kultury kształcenia”, podejmując jednocześnie refleksję nad genezą tych terminów. Szczegółne znaczenie ma przeciwstawienie idei kształcenia rzemieślniczemu „urabianiu”, co stanowi punkt wyjścia do krytyki transmisyjnego modelu

edukacji. W kolejnych rozdziałach Sarbiewska prezentuje dwa odmienne modele działania dydaktycznego: linearny, oparty na jednokierunkowym przekazie wiedzy, oraz komplementarny, w którym nauczyciel wspiera aktywność poznawczą ucznia. Kulminacyjnym elementem tej części jest przedstawienie autorskiego modelu partycypacyjnej kultury kształcenia, w którym centralną rolę odgrywa (samo)kształcenie rozumiane jako proces prowadzący do stopniowego przejmowania przez ucznia odpowiedzialności za własne uczenie się. Rozważania te zostają osadzone w realiach szkolnych poprzez analizę założeń dydaktycznych lekcji języka angielskiego w odniesieniu do obowiązujących podstaw programowych oraz kompetencji kluczowych.

Druga część książki, określona metaforycznie jako „Partytura duetu, czyli podstawy metodologiczne badania własnego”, poświęcona jest zagadnieniom metodologicznym. Autorka uzasadnia w niej zasadność prowadzenia przez nauczycieli badań pedagogicznych wykraczających poza bieżące potrzeby dydaktyczne klasy szkolnej. Następnie formułuje cele i problemy badawcze oraz omawia wybór strategii badawczej w postaci studium przypadku. Szczegółowo przedstawiony zostaje dobór próby badawczej, obejmującej 171 uczniów, a także zastosowane metody i narzędzia gromadzenia danych. Sarbiewska opisuje wykorzystanie triangulacji metod, łączącej sondaż diagnostyczny, obserwację oraz analizę dokumentów, a także sposób analizy pozyskanych informacji. Część ta kończy się charakterystyką grup badawczych – zaangażowanych i porównawczych – oraz opisem organizacji i przebiegu badań prowadzonych w roku szkolnym 2019/2020.

Trzecia część publikacji, zatytułowana „Partycypowanie na lekcji – jak to działa?”, stanowi empiryczne dopełnienie wcześniejszych rozważań teoretycznych i metodologicznych. Autorka analizuje w niej funkcjonowanie partycypacyjnego modelu kształcenia w praktyce szkolnej, koncentrując się na interakcjach pomiędzy nauczycielem a uczniami. Szczególną uwagę poświęca sytuacjom trudnym, w tym przypadkom oporu uczniów wobec zmiany dotychczasowego stylu pracy. W dalszej części Sarbiewska zestawia partycypacyjny schemat pracy ucznia z modelem tradycyjnym, odwołując się m.in. do obserwacji zajęć prowadzonych przez *native speaker*a. Istotnym elementem tej części jest analiza efektów uczenia się, w której autorka wykazuje, że wysokie wyniki egzaminacyjne, w tym maturalne, mogą stanowić rezultat uboczny odpowiedzialnego zaangażowania uczniów w proces uczenia się. Część trzecia kończy się rozdziałem o charakterze prognozy, poświęconym perspektywom rozwoju partycypacyjnej kultury kształcenia w polskim systemie oświaty.

Książkę zamyka rozdział zatytułowany „Nie taki bączek straszny...”, pełniący funkcję podsumowania oraz praktycznego przewodnika dla nauczycieli. Autorka formułuje w nim konkretne wskazówki dydaktyczne, postulując m.in. rezygnację z obowiązkowych prac domowych na rzecz zadań dla chętnych oraz promowanie samooceny poprzez udostępnianie uczniom kluczy odpowiedzi. Metafora dziecięcego bączka, przywołana na zakończenie publikacji, syntetycznie oddaje wizję kształcenia proponowaną przez Sarbiewską: rolę nauczyciela nie jest ciągle

sterowanie działaniami ucznia, lecz dostarczanie impulsów umożliwiających mu samodzielny, stabilny rozwój edukacyjny.

Książka Anny Sarbiewskiej stanowi wartościowy i spójny głos w dyskusji nad zmianą paradygmatu kształcenia szkolnego. Na szczególną uwagę zasługuje konsekwencja autorki w łączeniu refleksji teoretycznej z rzetelnie zaplanowanym i przeprowadzonym badaniem empirycznym, osadzonym w realiach codziennej praktyki szkolnej. Zaproponowany model partycypacyjnej kultury kształcenia został nie tylko klarownie opisany, lecz także empirycznie zweryfikowany, co istotnie wzmacnia jego wiarygodność poznawczą.

Walorem publikacji jest również jej przystępność dla praktyków, wynikająca z licznych przykładów dydaktycznych oraz jasno sformułowanych wskazówek aplikacyjnych. Jednocześnie należy zauważyć, że publikacja koncentruje się na studium przypadku realizowanym w określonym kontekście edukacyjnym, co może ograniczać możliwość bezpośredniego uogólniania wniosków na inne typy szkół lub przedmioty nauczania. Ograniczenie to nie obniża jednak wartości pracy, lecz raczej wskazuje na potrzebę dalszych badań nad partycypacyjną kulturą kształcenia w zróżnicowanych warunkach instytucjonalnych.

Książka *Uczeń i nauczyciel w duecie. Partycypacyjna kultura kształcenia w praktyce szkolnej* może stanowić cenną lekturę zarówno dla badaczy edukacji, jak i dla nauczycieli poszukujących refleksyjnych, opartych na dowodach sposobów modyfikowania własnej praktyki dydaktycznej. Publikacja ta wpisuje się w nurt pedagogiki zaangażowanej, ukazując kształcenie jako proces dialogiczny i współodpowiedzialny, a tym samym w istotny sposób wzbogaca debatę nad podmiotowością ucznia i rolą nauczyciela we współczesnej szkole.